

ОСВІТЯНСЬКІ АСПЕКТИ «ФІЛОСОФІЇ СЕРЦЯ» В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Статтю присвячено аналізу поняття «філософія серця» в творчій спадщині В.О. Сухомлинського та висвітленню значення ідей видатного українського вченого й педагога для розвитку сучасної системи виховання й навчання дітей.

Ключові слова: «філософія серця», виховання і розвиток школяра, гуманістична спадщина, педагогічний досвід, творча особистість,

Навряд чи можна говорити про Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970) як про філософа, але філософські аспекти процесу навчання й виховання в його педагогічній спадщині сьогодні дедалі частіше актуалізуються в наукових дослідженнях. Це природно, оскільки Василь Олександрович у своїх працях неодноразово спирався на Памфіла Юркевича і Григорія Сковороду.

Поняття «філософії серця», що виникло в православ'ї ще за часів Київської Русі, є наріжним каменем педагогіки В. Сухомлинського. Одна з найвідоміших і найпопулярніших на сьогодні з його книжок називається «Серце віддаю дітям». Там зустрічаємо такі філософсько-гуманістичні рядки: «Я зрозумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддати їм своє серце» [8, 7].

В науковий обіг поняття «філософія серця» впровадив український філософ із Кіровоградщини Дмитро Іванович Чижевський (1894–1977). Аналізуючи творчу спадщину Григорія Сковороди як типового представника національної традиції, Д. Чижевський писав: «Г. Сковорода протиставляє серце “нове” і “старе”, “зогріте” і “старе”, “чисте” і “попільне”, “чисте, світле і божественне”, “царське”, “мирне” і “зруйноване” та “вбите”, “нечисте”, “плотське, скитське та звірине”» [11, 67]. Чисте серце скріплюється в людині не без боротьби. Ця боротьба і є завданням етичного чину людини, щоб «блаженний ранок у серці світити почав... Труп наш сидить та спить, а серце наше тече. Переходить від трупа до Бога, від шаленого до премудрого. Злітає, як голубиця Ноева, над потопними водами усіх стихій: най почіє на холмах Вічності. <...> Серце, яке очищується від підлих світських гадок, що занепокоюють душу, починає бачити захований у ньому скарб свого щастя, почуває, наче після хвороби, бажання своєї їжі. І очищене “чисте” серце не боїться ані блискавки, ані грому. Воно є Боже, а Бог є йому свій. Воно йому, а Він йому є приятель» [3, 69].

Питання «філософії серця», підняті Г. Сковородою, сприяли і сприяють нині розвитку суспільно-політичної та філософської думки України, бо вони виражають духовну сутність народу та співзвучні національному духові.

В. Сухомлинський був першим серед освітян нашої держави, хто ввів у науково-педагогічний обіг поняття «душа», «краса», «любов» і розвив поняття «філософія серця» своїх попередників, реалізуючи ідею в педагогічній практиці своєї школи. Він повністю поділяв переконання Г. Сковороди: для того, щоб серце в процесі виховання зберегло «здоров'я і світло», той, хто вчить і виховує, має бути не стільки вчителем, скільки моральною особистістю. Педагог зазначав: «...дбаючи про досконалість кожної грані, сторони, риси людини, вихователь одночасно не випускає з поля зору ту обставину, що гармонія всіх людських граней, сторін, рис визначається чимось провідним, основним... Провідним, визначальним компонентом цієї гармонії є моральність» [7, 72]. У своїх всевітньо відомих педагогічних працях Василь Олександрович поглиблює і розширює проблему духовного та морального виховання молоді, зокрема, у книжках «Серце віддаю дітям» (1968), «Народження громадянина» (1970), «Методика виховання колективу» (1971), «Розмова з молодим директором школи» (1973), «Сто порад учителю» (1984) та інших.

Отже, на думку педагога Сухомлинського, серце є стержнем душевного, духовного життя і діяльності вчителя. Так, саме в серці вчителя зачинається, зароджується й формується рішучість до позитивних вчинків, у ньому виникають різноманітні наміри та бажання (звичайно – позитивні!), серце є джерело волі та жадань освітянина щодо виховання підростаючого покоління.

В. Сухомлинський вчив своїх колег звертати увагу учнів на внутрішній стан душі людей, підтримувати їх у важку хвилину. А ще – завжди чинив по-людськи, йому був неприємний крайній індивідуалізм, коли особисті інтереси забезпечуються за рахунок обмеження інтересів інших людей. Спонукальними механізмами такого розуміння учнів, які серцем відчують професійний рівень, внутрішній моральний та духовний світ вчителя, його налаштованість передати школярам свої знання, на думку Володимира Олександровича, є: особистість педагога, який не тільки навчає доброму, розумному та вічному, а й утверджує його в світогляді учнів своїми власними вчинками; піклування про високі стандарти людської гідності школярів, усвідомлення ними важливості свого «я» в цьому світі, суспільному житті держави; діяльнісна спрямованість здобутих знань за час навчально-виховного процесу в конструктивне русло.

Ці вчинки та ідеї В. Сухомлинського особливо враховуються сьогодні в дошкільній і початковій освіті, зокрема під час розробки уроків етики для школярів. Адже наші діти вже самі вибирають цінності, а їхній вибір залежить від того, що ми заклали в них у дитинстві. І навіть якщо вони помиляються, ми повинні пам'ятати, що виховувати можна лише через любов – така позиція педагога-гуманіста В. Сухомлинського. «Від того, стверджував Василь Олександрович, – наскільки забарвлені емоційно пізнавані в роки отрочтва ідеї, принципи, наскільки широке коло фактів охоплює людина своїм мисленням поглядом, наскільки органічно зливаються, поєднуються емоційна і моральна оцінки навколишнього світу... залежить... сердечність особистого ставлення до людини й колективу, до болей і радощей інших людей» [4, 501].

Серце вчителя, на думку В. Сухомлинського, це сердешне джерело добродійної енергії, яка розділяється на тисячі напрямків, форм і методів, коли він заходить до школи, проводить урок, захід чи дитячу гру. Педагог вважав, що виявом прекрасного в людині було і залишається добро. Бо краса й добро властиві кожній людині від природи. Вони найдоступніші, як вода й повітря. Для мислячого вчителя учень – мікрокосмос. Пізнаючи учня, вчитель пізнає себе, розкриває сутність, внутрішній світ особистості, пропускаючи через серце його дії та розмірковування. Не страх і почуття вини, а любов і ствердження власних сил, моральність вчинків, сердешна відповідальність мають лежати в основі педагогічного процесу: «...жодній людині не закрита дорога до вершин, тут справжня і безмежна рівність, тут кожен може бути великим і неповторним» [7, 73]. Якщо вчитель ставиться до учня з розумінням і любов'ю, то учень прагне заслужити любов і повагу. Такий підхід до учня сприяв утвердженню віри дитини у власні сили.

Отже, квінтесенцією педагогічного успіху В. Сухомлинського є «філософія серця» – оригінальна філософська система, яка ґрунтується на вченні про «серце» як символі внутрішнього світу людських переживань. У праці «Серце віддаю дітям» педагог стверджує, що мислення не вичерпує всієї повноти духовного життя. Людина пізнає навколишній світ за допомогою розуму, а пізнати красу й таємничість світу можна тільки серцем як центром усіх «пізнавальних дій». Педагогіка В. Сухомлинського – це педагогіка серця, «дитиноцентризму» і толерантності, в основі якої – необхідність удосконалити філософію освіти шляхом всебічного виховання особистості. Тому в своїх педагогічних міркуваннях Василь Олександрович значну увагу приділяє гуманній взаємодії вчителя та учнів як найважливішій складовій педагогічної майстерності і творчості: «...пізнання дитиною світу починається з пізнання людини, а людина відкривається перед дитиною в образі матері, батька і вчителя», – зазначає В. Сухомлинський у книзі «Як виховати справжню людину» [8, 147].

Духовність кожної людини – дзеркало духовності вчителя. Для того, щоб діти духовно розвивались, у школі має бути відповідне середовище. А воно створюється кожну хвилину всіма вчителями, на кожному уроці. По-перше, через те, що кожен педагог може дати кожній дитині задоволення своїм предметом. І мудрі вчителі чудово вміють відчувати, на якому рівні опанування предмета кожна дитина відчує це задоволення, тож індивідуально підходять до дітей.

Якщо вчитель ставиться до учня з розумінням, то учень прагне заслужити любов і повагу. Такий підхід до учня сприяв утвердженню віри дитини у власні сили. «З дітьми треба бути від ранку до ночі, – писав В. Сухомлинський до письменника Григорія Мединського, – і в неділю треба бути з ними. Але для мене це не тягар. Ви знаєте, ось зараз вечір, а мені хочеться, щоб швидше прийшов ранок і щоб задзвеніли знову їхні голоси» [1, 148]. Діти – це наймудріші філософи і найчутливіші психологи. Виховання, стверджує В. Сухомлинський, реалізовує однобічний підхід, коли не розрізняють вчинку і

його моральної цінності. Моральність – це закон, заповідь, серцевина життєвого успіху особистості, але за умови, що вона – не байдужа й здатна до позитивного вчинку. Про це Василь Олександрович наставляє й сина: «Одержав твого листа з колгоспу, куди тебе відправили з студентами. Не спав усю ніч. Добре, що тебе тривожать факти безгосподарності. “В колгоспі хороший сад, але вже десять тонн яблук з’їли свині, гектарів три помідорів, пишеш ти, лишилися незібраними, і голова колгоспу наказав трактористам переорати весь лан, щоб і слідів не лишилося”. Ти пишеш: “Коли я вранці побачив велику ділянку переораною, у мене ледь серце не вирвалося з грудей”. А потім що? Що, врешті, відбулося з твоїм серцем? Воно заспокоїлося і тепер б’ється рівненько? І ні в кого із твоїх товаришів-студентів теж серце не вирвалося з грудей? Погано. Дуже погано. Ви подавили в собі голос совісті, найблагородніші порухи душі – дуже небезпечна справа. Треба ж діяти! Людина без переконань – ганчірка» [2, 6]. Як бачимо, В. Сухомлинський справедливо зазначає взаємозв’язок дії та баченого зі станом серця, його реакцією на погані вчинки, від яких, на його думку, в духовно багатій особистості, образно кажучи, «серце мало вирватися з грудей».

В. Сухомлинський вбачав безсумнівний зв’язок оточуючого середовища особистості з її головним мозком, із душевним станом людини, биттям серця, її реакцією на вчинок, здатністю до рішучих дій. Таким чином, байдуже споглядання сином і його товаришами негативів у господарстві змусило педагога засумніватися в наявності в молодих людей громадянської позиції, надзвичайно важливої для морально здоров’я людини. На думку Василя Олександровича, довколишній світ, природа, як система життєвих, сповнених краси явищ, відкриваються передусім добродійному серцю. У небайдужому серці формується джерело позитивних дій особистості.

Безперечно, серце випереджає розум у пізнанні істини, і ми нерідко переживаємо це, особливо у хвилини великих труднощів та потрясінь, коли немає часу на силогізми, а треба віддатися безпосередньому потягу серця, як певному морально-духовному наставникові, й здійснити вчинок. Лише коли істина потрапляє до серця, як благодатне зерно на врожайний ґрунт, ця істина стає нашим надбанням і переконанням, нашим внутрішнім скарбом і сигналом до дії. Особистість завжди стає на боротьбу з негараздами та поганими вчинками, тому що лише для небайдужого серця можливі подвиг і благочестивий вчинок. «Кожен день, кожна годину, – писав у своїх роздумах В. Сухомлинський, – я пробуджую в дітях людяність – найтоншу здатність відчувати поруч із собою складні порухи чужого серця, чужої душі... І ніхто не примусить мене відмовитись від істини: головним предметом у школі має бути людинознавство» [8, 11].

Поважати, та більше того, любити інших можна лише тоді, коли любиш себе. Істина, яка існує й діє, незалежно від того, приймаємо ми її чи ні. Тому маємо говорити, маємо більше слухати розумних людей, щоб виносити кожному для себе особисто найголовніші знання щодо принципів людського співіснування.

Досягнення єдності почування й мислення – це постійна турбота В. Сухомлинського. Безперечно, жоден із педагогів сучасності не приділяв стільки уваги формуванню найтоншої сфери особистості, тобто почуттів. Виховання великого, доброго серця, стверджував Василь Олександрович, це, образно кажучи, турбота про ту гілку, на котрій зеленіють пишні паростки людяності, гуманності. В. Сухомлинський мав чітке переконання, що без емоційної вихованості марними будуть всі слова про формування й утвердження високих почуттів громадянина, про естетику життя, про етичні основи спілкування. Казав про це чітко й переконливо: емоційна культура – це, образно кажучи, правильно налаштована скрипка. Тільки тоді, коли скрипка налаштована, на ній можна грати. Тільки тоді, коли людина осягнула азбуку емоційної культури, її можна виховувати.

Переконання Василя Олександровича, що школа повинна стати не лише місцем передачі досвіду поколінь, а й «майстернею гуманності», підтверджувалося впевненістю, що без виховання широкого й повного діапазону почуттів не може бути повноцінної людини. В книзі «Народження громадянина» читаємо: «Турбота про гармонійний розвиток моралі, розуму, почуття, про виховання благородного серця, чистоту всіх духовних поривань і прагнень є сутністю виховання нової людини» [4, 504].

Василь Олександрович вважав, що естетичне виховання не означає зміни раціонального типу мислення, виробленого шкільними дисциплінами природничого циклу. Воно передбачає появу в свідомості дітей ще й іншого способу пізнання світу. Це шлях живого спостереження та емоційного бачення природи, щоб від вражень аж серце розхвилювалося й додавало особистості сил та енергії. Отже, В. Сухомлинський передбачав контакт із довкіллям, спостереження, слухання, переживання й осмислення побаченого й почутого в суспільному житті держави як сходинки до внутрішньої естетичної досконалості. Василь Олександрович писав: «Народ – живе, вічне джерело педагогічної мудрості. Якби в нас не було цього постійного духовного спілкування з людьми, ми не могли б успішно вчити і виховувати молоде покоління» [5, 239].

На думку В. Сухомлинського, для практичного педагога виховання дітей має бути виразом неогоїстичної любові до них, оскільки діти – майбутнє людства. Мета виховання і ролі педагога в ньому полягає в тому, щоб пробуджувати в серці дитини любов до щирого та ідеального, до правди, добра і краси. Знання істини залежить від досконалості волі й чистоти серця вчителя. Педагог вважав, що перед кожною дитиною, навіть найпосереднішою і найважчою, вчитель має відкрити ті сфери, де вона зможе досягти своєї вершини, сформувати свою людську гідність, свою душу, розумові здібності. Тому й створив «Азбуку моралі», котра вчила осягати суть добра і зла, честі й безчестя, справедливості й облуди. Ця азбука стала засобом подолання емоційної нерозвиненості. В дитині необхідно відкривати здатність відчувати стан інших, вміння ставити себе на місце іншої людини. Розвитку розуму дитини В. Сухомлинський надавав особливого значення, адже, на його думку,

від цього залежить, як близько до серця сприйматимуться учнем проблеми суспільного буття, життя і доля близьких: «Розумове виховання, – писав Василь Олександрович, – потрібне людині не тільки для того, щоб вона застосовувала знання в праці, а й для повноти духовного життя, для того, щоб уміти цінувати багатства культури і мистецтва. Людині треба дати щастя насолоджуватися культурними й естетичними цінностями» [6, 31]. Для нас немає сумніву, що В. Сухомлинський, встановлюючи різницю між духовним і тваринним началами особистості, ґрунтується на тому достеменно людському розумінні свободи, серцеві імпульси якої, що походять з метафізичного центру, людина зберігає в духовній цноті, підпорядковуючи їм механізми своєї фізіології та психіки.

Ідеал освіти, дорогий серцю В. Сухомлинського, пов'язаний з певними вимогами до вчителя. Як кожен митець, педагог має своїм серцем любити роботу, дітей і «добротворіння». Саме через рідну мову, на думку педагога, й пролягає шлях до серця учня: «Рідна мова – то безцінне духовне багатство, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. У рідному слові народ усвідомлює себе як творчу силу... Рідне слово – то невичерпне, животворне джерело, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про свою родину, про весь свій край» [9, 45].

Спадщина В. Сухомлинського з кожним роком і в різні періоди державотворення відкривається новими гранями, а його твердження будуть сприйматися глибше й виразніше, якщо педагоги розглянуть їх із позицій «філософії серця». Тут відкриється широкий простір співдружності педагогіки та філософії, а наукове засвоєння цього простору є перспективною педагогічною справою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мединський Г.О. Безстрашність душі / Г.О. Мединський // Спогади про Сухомлинського. – К., 1990. – С. 148.
2. Мостова Т. Виховуй у собі людську душу і сердечні стосунки з людьми. Листи до сина / Т. Мостова // Освіта України, 2004. – 19 березня. – С. 6.
3. Сковорода Г. Твори у двох томах / Г. Сковорода. – Т. 2. – К. : АТ «Обереги», 1994. – С. 348
4. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 501.
5. Сухомлинський В.О. Народний учитель / В. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – Т. 5. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 239.
6. Сухомлинський В.О. Пависька середня школа / В. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – Т.4. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 31.
7. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – Т.1. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 72.

8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т.3. – С.7.
9. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови / В. Сухомлинський // Укр. мова і література в школі. – 1965. – № 5. – С. 45.
10. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2 – С. 147.
11. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Вид-во «Орій» при УКСП Кобза, 1992. – С. 67.

В.І. ШПАК
доктор філос. наук
УДК 37.014.3

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЗА НАПРЯМКОМ «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ»

У статті розглянуто сучасні проблеми та можливі шляхи модернізації фахової підготовки спеціалістів видавничо-поліграфічної галузі та журналістики, в цих самих аспектах проаналізовано діяльність провідних українських вишів.

Ключові слова: фахова підготовка спеціалістів за напрямком «Соціальні комунікації», видавничі та поліграфічні спеціалізації.

У свідомлення масштабності завдань видавничо-поліграфічної галузі, збільшення кількості видавництв, поліграфічних підприємств, структур сфери розповсюдження видавничої продукції та працівників у них актуалізували проблеми професійної підготовки кадрів за напрямками «Видавнича справа і редагування», «Поліграфія», «Журналістика». Модернізацію, осучаснення освітніх програм обумовлюють також інформатизація суспільства, впровадження у виробництво цифрових технологій, застосування нової техніки, високий рівень автоматизації та комп'ютеризації всіх видів додрукарських, друкарських та післядрукарських операцій.

Стихійний розвиток ринкових відносин початку дев'яностих років минулого століття призвів до появи в галузі талановитих і цілеспрямованих людей різних професій, які опанували новітні технічні й технологічні досягнення майже самотужки. Освіта не встигала за бурхливим прогресом. Чимало сучасних очільників медіабізнесу пройшли школу самоосвіти, здобули знання в практичній роботі й тепер саме вони найбільш вимогливо ставляться до рівня професіоналізму нових кадрів у своїх компаніях.

На сьогодні одна з важливих вимог до спеціаліста галузі – його універсальність. Видавцям потрібно не тільки досконало знати засадничі

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

Матеріали науково-звітної конференції викладачів кафедри журналістики
Інституту української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ

Київ-2011

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Жацько Віктор Олексійович – доктор філософських наук, професор, академік Академії вищої освіти України, завідувач кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (головний редактор)

Висоцький Анатолій Васильович – кандидат філологічних наук, професор, директор Інституту української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова

Куляс Павло Петрович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Харчук Олена Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Чепуренко Яна Олексіївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Харитоненко Олена Іванівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Карпенко Віталій Опанасович – професор, завідувач кафедри журналістики Університету «Україна», доктор суспільно-економічних наук Українського Вільного Університету (Мюнхен)

Вартанов Григорій Іванович – доктор історичних наук, професор

Рекомендовано до друку

кафедрою журналістики Інституту української філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Протокол засідання кафедри № 7 від 28 березня 2011

Затверджено

на засіданні Вченої Ради Інституту української філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Протокол засідання № 9 від 27 квітня 2011

A18 **Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій: Матеріали науково-звітної конференції викладачів кафедри журналістики Інституту української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова [Текст] : збірник наукових доповідей / Інститут української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: Ореол-сервіс, 2011. – 68 с.**

У наукових доповідях викладачів кафедри журналістики НПУ ім. М.П. Драгоманова розкриваються актуальні проблеми видавничої справи, редагування, інформаційно-бібліотечної діяльності. Збірник призначений для викладачів, наукових працівників, аспірантів і студентів.

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Жадько В.О.

Освітянські аспекти «філософії серця» в педагогічній діяльності Василя Сухомлинського...6

Шпак В.І.

Шляхи модернізації національної системи освіти за напрямком «Соціальні комунікації».....12

Пекур О.В.

Роль бібліотеки в інформаційно-освітньому середовищі вищого навчального закладу.....19

НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Чепуренко Я.О.

«Інформаційні ресурси» як міжгалузеве поняття: до постановки питання.....26

Валуєва Є.О.

Основи пошуку інформації як вагома складова інформаційної культури особистості.....29

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПИСЕМНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ РЕДАГУВАННЯ

Куляс П.П.

Фразеологічний та синтаксичний складники суржику в писемній комунікації.....36

Харчук О.В.

Сучасна навчальна книга: проблеми редагування.....45

Харитоненко О.І.

Особливості функціонування різних видів дефініцій у навчальній літературі.....54

Шевчук С.В.

Урахування вікових особливостей читачів під час художнього оформлення дитячих видань (на прикладі видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»).....59